

What's in a name: vronen in de binnenduinen?

Door Anton van Haperen en Frans Beekman

Aan het slot van zijn bespreking van het boek 'Het vroom ontrafeld' (Annema et al. 2020) laat Eddy Weeda (2021) weten geen problemen te hebben met een ruime toepassing van de term 'vroom' voor binnenduingraslanden. De purist in hem stemt in met de argumenten die hier eerder tegen zijn aangevoerd (zie o.a. Van Haperen 2020), maar de botanicus in hem relativeert ze. Hij verwijst daarbij naar de naamgeving van planten die in de loop der eeuwen ook vaak is veranderd. In Eddy's woorden: '*. . . wie maalt daar nog om? Termen 'jatten' elkaars betekenis en andersom, zo gaat dat al eeuwen en het zal niet gauw veranderen*'. Wat hem betreft mag de betekenis van het begrip 'vroom' kantelen en blijven we deze term gebruiken voor veel meer binnenduingraslanden dan die op Walcheren.

Het is opmerkelijk om dit te horen uit de mond van een botanicus. Juist de botanische wetenschappen immers hebben een uitgebreid stelsel van regels voor de naamgeving van planten en plantengemeenschappen. Zonder deze regels zou er in de plantensystematiek en plantensociologie sprake zijn van een Babylonische spraakverwarring. De botanische nomenclatuurregels worden ondersteund door herbariumcollecties en vegetatieopnamen, die op een voorgeschreven manier zijn gepubliceerd. De naamgeving van plantensoorten en –gemeenschappen is dus heel goed gedocumenteerd en we weten precies wat er bedoeld wordt met de door Eddy Weeda aangehaalde *Sisymbrium nasturtium-aquaticum*. Juist op dit punt echter gaat zijn vergelijking van de botanische nomenclatuur met het gebruik van de term 'vroom' voor schrale kalkarme binnenduingraslanden mank. Het ontbreekt in de vegetatiekundige en landschapsecologische literatuur namelijk aan een heldere omschrijving welke binnenduingraslanden onder de naam 'vroom' moeten worden begrepen. Het begrip is afkomstig uit de historische wetenschappen en is vervolgens door ecologen en natuurbeschermers van inhoud veranderd, zonder dat die inhoud goed is omschreven en zonder dat over die verandering een gedachteswisseling met historici of historisch geografen heeft plaatsgehad.

Anders dan in de vegetatiekundige of landschapsecologische literatuur vaak wordt aangenomen, zegt de historische term 'vroom' of 'vroomland' niets over de landschappelijke ligging, de vorm of het historisch gebruik van een perceel duingrond. De term heeft – in ieder geval in Zeeland – een fiscale betekenis: over vroomland hoefde in historische tijden geen belasting betaald te worden (Dekker 1998). In deze betekenis kwam de term in de duinen alleen voor op Walcheren. De oorsprong hiervan is niet helemaal duidelijk, maar waarschijnlijk spelen de meningsverschillen een rol die de prinsen van Oranje (i.c. de markiezen van Veere)

in historische tijden hadden met de Staten van Zeeland over de belastingheffing. Het is in dit verband veelzeggend dat er in de Walcherse historische bronnen, met name uit de 18^e eeuw, soms gerefereerd wordt aan 'de vronen van de prins'. In de duinen van Schouwen en Goeree was het begrip tot na de Tweede Wereldoorlog niet bekend. Het kwam op Schouwen, in de betekenis van onbelast land, wel voor in het polderland. De oorsprong van het gebruik van deze naam voor schrale binnenduingsgraslanden buiten Walcheren ligt bij Staatsbosbeheermedewerker R.J. Benthem. Hij was na de oorlog betrokken bij de herinrichting van het in 1944 geïndeerde Walcheren. Hij maakte daar kennis met het begrip 'vroom' en ging het ook gebruiken voor binnenduingsgebieden op Schouwen en Goeree. Zijn collega's M.F. Mörzer Bruijns, V. Westhoff en Chr. G. van Leeuwen namen dit woordgebruik over. Toen rond 1960 Staatsbosbeheer gronden ging verwerven in de binnenduinen van Schouwen kreeg dit nieuwe gebied dan ook de naam Vroongrondenreservaat. Voor de plaatselijke gemeenschap was het echter een onbekend begrip. Zij kenden het gebied alleen als '*de duunpolder*' (Beekman 2007). Vanaf de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw kreeg de term een breder gebruik, waarbij uiteenlopende omschrijvingen werden gegeven. Vroongronden werden (en worden) daarbij soms in één adem genoemd met (of identiek verklaard aan) mienten zoals die voorkomen in de binnenduinstrand van Texel en het vasteland van Noord-Holland.

Ons bezwaar tegen dit gebruik is tweeledig. Ons eerste bezwaar betreft de inhoud van het begrip 'vroom': het ontbreekt aan een goede landschapsecologische en landschapshistorische omschrijving en het is onduidelijk wat ermee wordt bedoeld. Dit geldt met name ook omdat er vaak een bepaald historisch gebruik wordt verondersteld. Meestal wordt aan vroongronden een eeuwenoud (al dan niet gemeenschappelijk) gebruik als weidegebied toegeschreven. Dit gebruik is echter voor een belangrijk deel een mythe, die niet gebaseerd is op goed historisch onderzoek. Het gebruik van het begrip 'vroongronden' maskeert daardoor de grote verschillen in historische ontwikkeling en gebruiksgeschiedenis, die zich in het binnenduingsgebied voordoen. Zo heeft het gebied van het Vroongrondenreservaat op Schouwen zich vanaf de Vroege Middeleeuwen als een geperceleerd cultuurlandschap ontwikkeld (Beekman 2007), waar weliswaar beweiding voorkwam, maar ook andere vormen van grondgebruik. De zogenaamde 'vronen' van de West-, Middel- en Oostduinen op Goeree daarentegen zijn waarschijnlijk nooit in cultuur zijn geweest. Ze zijn in ieder geval vanaf de Late Middeleeuwen als zogenaamde 'wildernis' verpacht door het grafelijk gezag. Gedurende enkele eeuwen vooral voor de konijnenvangst; begrazing met landbouwhuisdieren was daarbij eerder uitzondering dan regel. Op Goeree werd bij deze verpachtingen vanaf 1743 beweiding met runderen de standaard. Van een gemeenschappelijk gebruik door de lokale gemeenschap is hier echter pas sprake sinds het begin van de 19^e eeuw, toen deze gebieden door het landelijke domein gezag zijn verkocht aan groepen van boeren uit de omgeving (Van Haperen 2009). In de binnenduinen van Schouwen en Walcheren is van zo'n gemeenschappelijk gebruik nooit sprake geweest. Grote delen van de

Afbeelding 1. Binnenduïngraslanden met een oude begreppeling bij Biesterveld op Schouwen, thans onderdeel van het Vroongrondenreservaat. Deze percelen maakten vroeger deel uit van de duinboerderij Biesterveld, waarvan de gebouwen zich in de bosschages op de achtergrond bevinden. Deze boerderij is tot 1957 landbouwkundig verpacht en geëxploiteerd geweest. Uit bewaarde correspondentie van de pachter (1939-1957) is bekend dat sommige percelen ook als bouwland werden gebruikt. Bij de veronderstelde 'eeuwenoude beweiding' moeten hier dus op zijn minst kanttekeningen worden gemaakt. Foto: Anton van Haperen.

binnenduïnen op Schouwen, ook van het tegenwoordige Vroongrondenreservaat, maakten tot in de 20^e eeuw nog deel uit van geëxploiteerde duinboerderijen (Afbeelding 1).

Ons tweede bezwaar betreft de communicatie. Het begrip 'vroom' is door de vegetatiekunde en landschapsecologie geleend van de historische wetenschappen zonder dat met die discipline over de inhoud van het begrip is gecommuniceerd. Dat is uit een oogpunt van interdisciplinair werken en wetenschapscommunicatie niet verstandig. Juist waar het gaat om de historische landschapsecologie hebben ecologen, historisch geografen, bodemkundigen en archeologen elkaar nodig. We moeten dan zorgvuldig omgaan met elkaars begrippen en die niet zonder een wederzijdse inbreng een andere, ruimere interpretatie toekennen. Vegetatiekundigen zouden er ook bezwaar tegen hebben als andere disciplines aan de haal gingen met begrippen als 'heischraal grasland' of 'eiken-berkenbos'.

Wij roepen daarom landschapsecologen en vegetatiekundigen op om het begrip 'vroom' voor schrale binnenduïngraslanden zo min mogelijk te gebruiken. Dat gebruik zou wat ons betreft beperkt moeten worden tot gebieden, die al lang als zodanig worden aangeduid. Dat geldt in ieder geval voor de diverse vroongebieden op Walcheren. Waar het gaat om het Vroongrondenreservaat op Schouwen valt te overwegen dit gebied een andere naam te geven. Om praktische redenen

kan er ook voor gekozen worden om de huidige naam te handhaven. Maar in alle andere gevallen zou wat ons betreft gebruik gemaakt moeten worden van de aanduiding 'binnenduingraslanden' of van een lokaal bekende naam. En waar het gaat om historisch gebruik, vragen we ecologen om primair archieven en andere historische bronnen te laten spreken en het gebruik van generaliserende, slecht gedefinieerde termen te vermijden.

LITERATUUR

- Annema, M., C.J.S. Aggenbach & A.J.M. Jansen 2020. Het vroom ontrafeld. Veertig jaar waterwinning en natuurbeheer in de Midden- en Oostduinen op Goeree. Evides Waterbedrijf, Rotterdam / Natuurmedia, Goedereede.
- Beekman, F. 2007. De Kop van Schouwen onder het zand. Duizend jaar duinvorming en duingebouw op een Zeeuws eiland. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.
- Dekker, C. 1998. De Zeeuwse vronen. In: D.P. Blok et al. (ed.) Datum et actum; opstellen aangeboden aan Jaap Kruisheer ter gelegenheid van zijn vijftenzestigste verjaardag. Publicatie 29 van het P.J. Meertensinstituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde van de KNAW, Amsterdam 119-137.
- Haperen, A.M.M. van 2009. Een wereld van verschil; landschap en plantengroei van de duinen op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Eilanden. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Haperen, A.M.M. van 2020. Vroonland is een fiscaal begrip. De Levende Natuur 121 (4), 148.
- Weeda, E.J. 2021. Testament van een volhardende beheerder (boekbespreking van 'Het vroom ontrafeld'). Stratiotes 56, 39-41.

Contactgegevens:

Anton van Haperen

E-mail: amm.vanhaperen@gmail.com